

Julian Kałowski

"Rola i zadania prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego. Studium prawnohistoryczne", Józef Wroceński, Warszawa 1998 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 42/1-2, 255-258

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Józef W r o c e ń s k i i SCJ, **Rola i zadania prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego. Studium prawno-historyczne**, Warszawa 1998, ss. 373.

Już na samym wstępie trzeba podkreślić, że recenzowana pozycja naukowa jest nie tylko bardzo ciekawa, lecz także istotna dla badań nad instytucjami kościelnego prawa osobowego. Autor, za co należy mu się uznanie, podjął się trudu opracowania zagadnienia związanego bezpośrednio z problematyką, która stanowi treść rozważań Soboru Watykańskiego II – jest nią od pierwszych wieków dobrze się rozwijająca i owocnie funkcjonująca instytucja prezbiterium.

Potrzebę poświęcenia specjalnej monografii problemom związanym z instytucją prezbiterium uzasadnia fakt, że w literaturze kanoniczno-historycznej, w tym zwłaszcza polskiej, odczuwa się brak tego typu opracowania. Dlatego dobrze się stało, że Autor wypełnił tę lukę, a trzeba podkreślić, że uczynił to w sposób profesjonalny i naukowy.

Podjęty temat nie jest bynajmniej łatwy. Wymaga on prześledzenia ewolucji instytucji prezbiterium, co pociąga za sobą konieczność dokładnego przestudiowania materiałów, przede wszystkim źródłowych, oraz bogatej – i jak można się przekonać z zestawu bibliografii – w przeważającej większości obcojęzycznej literatury.

Problem wspólnotowego działania prezbiterów, tworzących w Kościele partykularnym jeden zespół lub ich grono, czyli prezbiterium, wiąże się ściśle z eklezjologią, a więc głównym punktem rozważań Soboru Watykańskiego II. Pomimo dyskusji soborowych nie wyczerpano jednak problematyki dotyczącej pozycji doktrynalnej i prawnej prezbiterów w Kościele. W sposób zamierzony nie rozstrzygnięto też niektórych kwestii związanych z instytucją prezbiterium. Słusznie więc Autor zauważa we wstępie, że „W tym kontekście należy zauważyć, że mimo znacznego postępu eklezjologicznego dotyczącego roli i znaczenia prezbiterium, jest rzeczą konieczną podejmowanie dalszych badań w omawianej dziedzinie. Tej potrzebie próbuje wyjść naprzeciw w pewnym stopniu niniejsza monografia, która stawia za cel ukazanie przede wszystkim kanonicznego aspektu zagadnienia. Trzeba jednak pamiętać, że właściwie pojęty aspekt prawny jest jakby refleksem rozważań teologicznych na temat prezbiterium” (s. 13).

Szczegółowa analiza oraz ocena soborowej i posoborowej nauki dotyczącej prezbiterium stanowi główny walor rozprawy. Praca daje też odpowiedź na ważne dla kanonisty pytanie: w jakim sensie i na ile można mówić o istnieniu idei kolegiałności w życiu i działaniu Kościoła partykularnego?

Tytuł pozycji naukowej został sformułowany w sposób jasny i przejrzysty oraz odpowiadający jej wewnętrznej zawartości. Autor w oparciu o źródła i dostępną mu lite-

raturę wykazał, że biblijna rzeczywistość prezbiterium – chociaż na przestrzeni wieków różnie akcentowana, a nawet rozumiana – istnieje jednak nieprzerwanie w Kościele partykularnym.

Pozycja naukowa ks. J. Wroceńskiego zawiera spis treści, wstęp, wykaz skrótów, pięć rozdziałów merytorycznych, zakończenie, bibliografię oraz streszczenia w języku angielskim i włoskim. Podział na rozdziały i podrozdziały jest logiczny i przejrzysty, a konstrukcja pracy nie budzi zastrzeżeń z punktu widzenia metodologicznego. Rozdziały zostały oznaczone cyframi rzymskimi i podzielne na podrozdziały oznakowane cyframi arabskimi. Te zaś z kolei dzielą się na punkty lub na jeszcze mniejsze jednostki. Podział treści na rozdziały i podrozdziały jest logiczny i przejrzysty. Jeśli jednak chodzi o objętość poszczególnych rozdziałów to zauważa się znaczne różnice, które wynikają ze względów merytorycznych, czyli poświęcenia pewnym zagadnieniom więcej rozważań.

Do zalet rozprawy trzeba zaliczyć wnioski, które Autor zamieszcza po poszczególnych rozdziałach, z wyjątkiem rozdziału trzeciego, który przedstawia przebieg prac przygotowawczych poprzedzających Sobór Watykański II, np. *antepreparatoria* i *preparatoria*. Wnioskami z nich wyływającymi są oficjalne dokumenty soborowe.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Prezbiterium w Kościele pierwszych wieków* /s. 19 – 46/, Autor, wykorzystując źródła biblijne i patrystyczne, dokonał analizy zagadnień związanych z pozycją i rolą prezbiterium w Kościele pierwotnym. Rozdział ten rozpoczyna wprowadzenie dotyczące instytucji prezbiterium w Kościele pierwotnym, słusznie bowiem uważa Autor, że instytucje Kościoła pierwszych wieków z racji ich bliskiej odległości od źródła są najbardziej prawdziwe. A zatem zgromadzenie możliwie wyczerpujących danych z tego okresu zaowocuje właściwym ich rozumieniem w dobie obecnej. Sobór, na co zwraca uwagę Autor, nie stworzył instytucji *prezbiterium*, lecz – zastawszy ją do pewnego stopnia zapomnianą – odnowił tę instytucję i jakby na nowo ukazał jej miejsce i zadania w Kościele partykularnym. Można mieć do Autora pretensje, dlaczego nie sprecyzował w tytule rozdziału pierwszego cezury czasowej informującej w sposób bardziej dokładny o czasokresie, w którym omawiane są zagadnienia prezbiterium w Kościele pierwszych wieków.

W Rozdziale drugim, który nosi tytuł *Przyczyny rozproszenia prezbiterów i różne formy nawiązania łączności* /s. 47 – 91/, Autor ukazał losy instytucji prezbiterium do Soboru Watykańskiego II, przedstawiając główne powody stopniowego osłabienia, a nawet zaniku omawianej instytucji w życiu Kościoła partykularnego. Było to wynikiem powstania nowych ośrodków duszpasterskich położonych poza siedzibą biskupią, co z kolei pociągało za sobą konieczność osiedlania się przy nowo powstałych parafiach, a tym samym zamieszkania w pojedynkę. Dlatego właśnie następowało rozproszenie kapłanów „Włączenie rozproszonych prezbiterów i wspólnot wiernych do nadprzyrodzonej jedności Kościoła diecezjalnego – jak pisze Autor – stawało się coraz trudniejsze. W takim stanie rzeczy niejako koniecznością było poszukiwanie no-

wych form kontaktowania się biskupa z rozproszonymi po terenie diecezji prezbiterami. Jedną z nich stał się właśnie, począwszy od VI w., synod diecezjalny, na którym biskupi mieli możliwość szerszego kontaktu ze swoim prezbiterium. Następnie na przełomie wieku XI-XII pojawiła się Kapituła katedralna, kiedy to podjęto próbę przywrócenia życia wspólnego kapłanów. Przejawy więc kolegalności diecezjalnej przez długie wieki, aż do czasów najnowszych były związane z tymi instytucjami, ale nie były już nigdy tak silne jak w prezbiterium z pierwszych wieków historii Kościoła” (s. 49). Ponieważ synod diecezjalny i Kapituła katedralna stały się spadkobiercami prezbiterium i nośnikami idei wspólnotowego działania prezbiterów, Autor, stosując metodę prawno-historyczną, przeprowadził dokładną analizę tych instytucji. Wykorzystał tutaj zarówno materiały źródłowe, jak i opracowania monograficzne oraz artykuły dotyczące obu omawianych instytucji.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Sprawa udziału prezbiterów w kierowaniu diecezją w świetle prac i projektów Soboru Watykańskiego II* /s. 93 – 178/, na pierwszy rzut oka zdaje się nieco odbiegać od głównego tematu rozprawy. Jednak dokładne zapoznanie się z jego treścią usuwa tę wątpliwość. Autor przeprowadza w nim dokładną analizę kolejnych schematów soborowych uwzględniających omawiane zagadnienie, co pozwala odpowiedzieć na pytanie o przyczyny i okoliczności, które spowodowały utratę znaczenia starodawnych i dobrze funkcjonujących instytucji, jakimi są Kapituła katedralna i synod diecezjalny. Autor ukazał w ten sposób mozolną drogę „przebijania się” nowych treści doktrynalno-prawnych.

W omawianym rozdziale dają się zauważyć pewne powtórzenia, które jednak sprawiają wrażenie celowych – jakby Autor chciał lepiej i dogłębniej ukazać czytelnikowi to wszystko, co w czasie kilkuletniej pracy Soboru Watykańskiego II zostało powiedziane na temat prezbiterium oraz kwestii z nim związanych. Taki sposób postępowania można nawet poczytać Autorowi *in plus*, jako że zgodnie z przyjętą metodą konsekwentnie śledzi on ewolucję zagadnienia prezbiterium w Kościele lokalnym.

Rozdział czwarty, zatytułowany *Prezbiterium w świetle Vaticanum II i prawodawstwa posoborowego* /s. 179 – 279/, jest moim zdaniem najlepszą częścią rozprawy. W oparciu o analizę doktryny Soboru Watykańskiego II, prawodawstwa posoborowego, Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku oraz prawodawstwa pokodeksowego Autor ukazał tutaj odnowioną instytucję prezbiterium. Na początku rozdziału odwołuje się on do obrazu Kościoła-Wspólnoty /s. 180 – 189/ i do idei kolegalności biskupów /s. 189 – 198/, doszukując się w nim – zresztą słusznie – ważnych treści, ułatwiających rozumienie prezbiterium oraz wyjaśnienie jego roli i znaczenia w Kościele partykularnym. Ta część pracy ma charakter głębokich rozważań relacji zachodzących między Kolegium Biskupów i prezbiterium. Autor zauważa również pewną analogię między gronem biskupów skupionych wokół Papieża a prezbiterium, stanowiącym wspólnotę prezbiterów skupioną wokół biskupa diecezjalnego.

Zasługą Autora jest też wskazanie i dogłębne naświetlenie istotnych elementów wspólnotowego działania prezbiterów, czyli inaczej mówiąc – istotnych warunków przynależności do grona prezbiterów (*prezbiterium*). Również i tutaj czytelnik znajduje głębokie rozważania o charakterze przede wszystkim doktrynalnym, co oczywiście jest niezbędne do sformułowania wniosków prawnych. W omawianym rozdziale Autor przeprowadził analizę pięciu ważnych dokumentów promulgowanych przez Sobór Watykański II, tj. Konstytucji o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium*, Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, Dekretu o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*, a także Dekretu o życiu i posłudze kapłanów *Presbyterorum ordinis*. W świetle wymienionych dokumentów Autor przedstawił następnie odnowione pojęcie prezbiterium. Należy również zaznaczyć, że w pozycji naukowej ks. J. Wroceńskiego przeanalizowano instytucję prezbiterium w prawodawstwie posoborowym w oparciu o sześć dokumentów, czyli Motu proprio *Ecclesiae sanctae*, List okólny dotyczący Rad Kapłańskich *Presbyteri sacra*, Dokument Synodu Biskupów z 1971 r. *De sacerdotio ministeriali*, Instrukcję o pasterskim posługiwaniu biskupów *Ecclesiae imago*, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. oraz Posynodalną adhortację apostołską *Pastores dabo vobis*. Autor ukazał w oparciu o wymienione dokumenty nowe elementy doktrynalne i prawne analizowanego zagadnienia. Na podkreślenie zasługuje piąty podrozdział /s. 265 – 279/, w którym znalazły się wnioski i analiza ważniejszych dyskutowanych kwestii doktrynalnych.

W rozdziale piątym, zatytułowanym *Rada Kapłańska jako współczesny wyraz udziału prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego* /s. 282 – 340/, Autor praktycznie ilustruje na przykładzie zadań instytucji Rady Kapłańskiej wcześniej podjęte rozważania dotyczące współczesnej roli prezbiterium. Rada Kapłańska, będąca instytucją nową, zastąpiła Kapitułę katedralną i stała się instytucjonalnym wyrazem roli i znaczenia prezbiterium w Kościele partykularnym. Oprócz ukazania rozwoju tej instytucji Autor formułuje również postulaty, które mają pomóc Radzie Kapłańskiej jak najlepiej wypełniać jej zadania w ramach lokalnych struktur Kościoła partykularnego.

Główne wnioski Autora, jego stwierdzenia oraz dokonane analizy naukowe nie budzą zastrzeżeń. Pod względem merytorycznym potraktował on postawione sobie zadania bardzo solidnie, przedstawiając poszczególne zagadnienia wnikliwie i starannie.

Oceniając pozycję naukową ks. J. Wroceńskiego o trzeba podkreślić, że jest ona oryginalna i nowatorska świadczy również o dużej erudycji Autora i dobrej znajomości przez niego łaciny. Monografia niniejsza przyczyni się z pewnością do pogłębienia doktrynalno-prawnych podstaw instytucji prezbiterium, a także do ukazania nowych perspektyw wspólnotowego działania prezbiterów.

Ks. Julian Kałowski, MIC